

8 BODŮ PRO DĚTSTVÍ BEZ NÁSILÍ

SPOLEČNÉ MINIMÁLNÍ MULTIOBOROVÉ STANDARDY PRÁCE S DĚTSKÝMI OBĚTMI NÁSILÍ V RODINĚ

Úvod – k čemu dokument slouží?

Dokument představuje klíčové a nepodkročitelné standardy práce s dítětem, které bylo vystaveno násilí v rodině v roli svědka nebo přímé oběti včetně tělesného trestání. Tyto standardy vychází především z principů Úmluvy o právech dítěte, Evropské úmluvy o lidských právech, Evropské sociální charty z roku 1961 a ze zahraniční praxe v poskytování pomoci dětským obětem trestných činů a násilí v rodině a zejména z mezinárodních standardů kvality center pro dětské oběti trestných činů *Barnahus*. Materiál rovněž zohledňuje opatření definovaná v Národní strategii ochrany práv dětí na období 2021 – 2029 a Akčním plánu prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2019 – 2022.

Implementace minimálních standardů do praxe zajistí obzvlášť zranitelným dětským obětem základní účinnou ochranu před sekundární traumatizací a viktimizací, co nejefektivnější způsob zotavení z prožitého násilí a brzký návrat do běžného dětského života bez násilí. Jedná se o základní principy, na nichž participují všichni aktéři zapojení do péče o dítě ohrožené násilím v rodině a v průběhu veškeré péče dbají na jejich dodržování.

Věříme, že tyto standardy budou brzy společné všem klíčovými aktérům zapojených do systému pomoci ohroženého dítěte (především pracovníkům a pracovnícím orgánů sociálně právní ochrany dítěte, sociálním pracovníkům a pracovnícím, pedagogům a pedagožkám, psychologům a psycholožkám, lékařům a lékařkám, zdravotníkům a zdravotnicím, pracovníkům a pracovnícím orgánů činných v trestním řízení, soudcům a soudkyním a dalším zaměstnancům a zaměstnankyním opatrovnických a trestních soudů atp.).

Klíčové principy

1. Nejlepší zájem dítěte

Nejlepší zájem dítěte je předním hlediskem veškeré činnosti směřující k ochraně dítěte ohroženého násilím v rodině. Nejlepší zájem dítěte je dynamický právní institut definovaný Výborem OSN pro práva dítěte jako přiměřené naplnění práv dítěte garantovaných Úmluvou o právech dítěte (zejména se jedná o právo dítěte na možnost vyrůst v péči svých rodičů a současně mít zajištěné své základní materiální, fyzické, výchovné a emocionální potřeby, zejména potřebu bezpečí, citové vazby, ochranu života, zdraví i příznivého vývoje,

jakož i dostupné, přístupné a vhodné vzdělávání). Mechanismus nalezení nejlepšího zájmu dítěte v českém právním kontextu nejčastěji naplňuje koncept vyhodnocování situace dítěte a následná tvorba individuálního plánu ochrany a použití institutu případové konference.

Kritéria plnění standardu:

- 1.1. je zajištěn mechanismus pro multioborové vyhodnocování aktuálního stavu, potřeb a vývojové úrovně dítěte a zjišťování jeho nejlepšího zájmu včetně citlivého vyslyšení názoru dítěte;
- 1.2. jsou definovány oblasti, které je třeba vyhodnocovat při určování nejlepšího zájmu dítěte;
- 1.3. jednotliví klíčoví aktéři znají svoji roli při zjišťování a naplňování nejlepšího zájmu dítěte;
- 1.4. existuje mechanismus pravidelného vyhodnocování případů etických dilemat při určování nejlepšího zájmu dítěte ohroženého násilím v rodině.

Východiska:

Úmluva o právech dítěte, zejm. čl. 3,

Evropská úmluva o lidských právech,

Všeobecný komentář Výboru OSN pro práva dítěte č. 14 (2013),

§ 5 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění,

Národní strategie ochrany práv dětí 2021 – 2029.

2. Právo dítěte na participaci

Dítě je vyslyšeno, jeho názorům a přáním i potřebám je věnována patřičná pozornost. Dítě má právo na včasné informace o všem, co se ho týká. Konání okolí je pro něj předvídatelné, a přístup okolí odpovídá jeho věku, vývojové úrovni a psychickému stavu, dostávají se mu pravdivě formulované informace o jeho právech, možnostech a následných krocích, které jej a jeho rodinu čekají. Dítě není objektem péče či vyšetřování atp., ale je právním subjektem, který plně požívá svých práv.

Kritéria plnění standardu:

- 2.1. pracovníci a pracovnice na základě své odborné kvalifikace umí s dítětem komunikovat způsobem přiměřeným jeho věku, vývojové úrovni a rozumové vyspělosti, jsou si vědomi rizika možné sugestibility dítěte, prožívání konfliktu loajality vůči rodičům, možných obav o jednoho či oba rodiče, případně (vědomé či nevědomé) manipulace dítěte jedním z rodičů či naopak (např. fenomén identifikace dítěte s násilným chováním rodiče) a umí s těmito jevy pracovat;
- 2.2. dítě dostane způsobem jemu srozumitelným informace o svých právech a průběhu poskytování pomoci a ochrany;
- 2.3. dítě může ovlivnit způsob poskytování služby, ale je jasně odlišeno vyslechnutí názoru dítěte od odpovědnosti za vývoj případu, tu nesou rodiče a příslušné instituce. Dítě má právo odmítnout se vyjádřit k tématům, která jsou pro něj citlivá nebo ambivalentní, stejně jako má právo odmítnout svou aktivní participaci v případě, že pro něj znamená neúnosnou míru stresu;
- 2.4. názory a vyjádření dítěte jsou vždy pozorně vyslechnuty, pokud postupujeme odlišně od přání dítěte, je dítěti vždy vysvětlen důvod;
- 2.5. právo na participaci je zajištěno pro všechny děti bez rozdílu;
- 2.6. dítěti je aktivně dáвана příležitost vyjádřit se ke své situaci, svým potřebám, způsobu poskytování služby nebo názoru na pracovníka, který s ním vede konzultace;
- 2.7. je důsledně zachována důvěrnost sdělení dítěte. Pokud je třeba důvěrnost porušit, je dítěti předem srozumitelným způsobem sdělen důvod a způsob předání informací. Dítě je informováno, jak bude s jeho

sdělením nakládáno, o situacích spojených s povinnou mlčenlivostí i situacích, kdy může být mlčenlivost porušena. Rovněž jsou pro dítě srozumitelné role jednotlivých osob, které s ním budou pracovat.

Východiska:

Úmluva o právech dítěte, zejm. čl. 12,

Evropská úmluva o lidských právech,

Všeobecný komentář Výboru OSN pro práva dítěte č. 14 (2013),

§ 8 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění,

Národní strategie ochrany práv dětí 2021 - 2029, zejm. dílčí cíl č. 4 "Zapojování dětí do rozhodovacích procesů".

3. Právo dítěte na včas poskytnutou odbornou pomoc

Systém ochrany dítěte zamezuje všem zbytečným odkladům v poskytování přímé odborné pomoci dítěti.

Kritéria plnění standardu:

- 3.1. dítěti je bez odkladu zajištěna odborná pomoc dle jeho aktuálních potřeb a dítě je citlivě připravováno na všechny nové kroky v procesu poskytování péče;
- 3.2. dítěti jsou včas poskytnuty informace o jeho situaci i jeho právech, je transparentně určený odpovědný pracovník či pracovnice, který/á dítěti předá informace v co nejkratší době a přiměřeným způsobem;
- 3.3. odborná pomoc a podpora je zprostředkována i členům rodiny a okolí dítěte;
- 3.4. jsou nastaveny procesy pro řešení krizových případů zohledňující potřeby dítěte;
- 3.5. v celém průběhu péče je zajištěn proces zamezující prodlevám v řešení situace dítěte;
- 3.6. dítěti je k dispozici kvalifikovaný pracovník v roli důvěrníka a zmocněnce pro trestní řízení;
- 3.7. dítěti je poskytnuta emoční podpora a příprava na výsledek;
- 3.8. jsou nastavena pravidla a procesy pro multioborovou spolupráci v zájmu podpory dítěte v průběhu trestního řízení.

Východiska:

Doporučení Rady Evropy k justici přátelské dětem,

Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů,

Úmluva o právech dítěte, zejm. čl. 39,

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění.

4. Nepřijatelnost násilí v blízkých vztazích

Nepřijatelnost psychického i fyzického násilí, včetně emočního nátlaku, tělesného trestání dětí, v blízkých vztazích v jakékoliv podobě a intenzitě je jasně definovanou a žitou hodnotou.

Kritéria plnění standardu:

- 4.1. pracovníci a pracovnice rozumí dopadům násilí na jednotlivé členy rodiny a uvědomují si jeho důsledky na život dítěte;
- 4.2. pracovníci a pracovnice jsou schopni/y neodsuzujícím způsobem vysvětlit nepřijatelnost násilí klientům a vysvětlit dopady, jaké má násilí na dítě a důvody, proč je nutné se jakékoliv formě násilí vyvarovat;

4.3. pracovníci a pracovnice jsou schopni/y vyhodnotit signály nasvědčující tomu, že v rodině dochází k násilí a dokážou na ně adekvátně reagovat;

4.4. pracovníci a pracovnice znají principy a specifika práce s osobami, které se dopouštějí násilí i s osobami, které jsou vystaveny násilí.

Východiska:

Úmluva o právech dítěte,

Evropská úmluva o lidských právech,

Evropská sociální charta z roku 1961,

Všeobecný komentář Výboru OSN pro práva dítěte č. 13 (2011), humanistický přístup k člověku,

Minimální standardy práce s původci a původkyněmi násilí v blízkých vztazích v České republice,

Národní strategie ochrany práv dětí 2021 - 2029, zejm. dílčí cíl č. 2 "Bezpečná péče v rodinném prostředí".

5. Jednotná multioborová koordinace případu

Služby dítěti jsou jednotně, citlivě a efektivně multioborově koordinovány, optimálně na jednom pro dítě bezpečném a známém místě, kam za dítětem všichni zainteresovaní odborníci a odbornice dochází.

Kritéria plnění standardu:

5.1. Řešení situace dítěte je zajištěno formou multioborového přístupu s využitím odbornosti sociální práce, psychologie, práva, dětské psychiatrie, s využitím principů vycházejících z vývojové psychologie, psychopatologie, terapie následků traumatu, sociálně-terapeutických (psychoterapeutických) technik, poznatků o vývoji dítěte a dalších oborů, kterými jsou např. školství či zdravotnictví;

5.2. jsou nastaveny procesy spolupráce a komunikace mezi jednotlivými odborníky a odbornicemi;

5.3. práce multioborového týmu je koordinována, v rámci týmu je jasně definována odpovědnost za vedení případu a dodržování těchto standardů i zájmu dítěte;

5.4. všichni zainteresovaní odborníci a odbornice rozumí své roli v týmu a znají její hranice a limity, rozumí rolím ostatních členů a členek týmu, při své práci s dítětem zohledňují doporučení a závěry dalších odborníků a odbornic a jejich koordinace směřuje k prevenci přetížení rodiny a dítěte odbornými službami.

Východiska:

Národní strategie ochrany práv dětí 2021 - 2029, zejm. dílčí cíl č. 1 "Sjednocení přístupů".

6. Poskytování služeb dítěti není diskriminační

Pomoc a ochrana před násilím je poskytována všem dětem bez rozdílu.

Kritéria plnění standardu:

6.1. pomoc a ochrana před násilím je poskytována všem dětem bez rozdílu, a to bez ohledu na věk, pohlaví, náboženské vyznání, etnickou příslušnost, sexuální orientaci či socioekonomické postavení ve společnosti.

Východiska:

Úmluva o právech dítěte, Evropská úmluva o lidských právech, Všeobecný komentář Výboru OSN pro práva dítěte č. 13 (2011),

*Doporučení Rady Evropy k justici přátelské dětem,
Národní strategie ochrany práv dětí 2021 - 2029, zejm. dílčí cíl č. 3 “Vyrovnávání příležitostí”.*

7. Prostředí přátelské dětem

Pomoc a podpora je poskytována na vhodném místě, které je pro dítě bezpečné a působí na něj podpůrně.

Kritéria plnění standardu:

7.1. místa poskytování pomoci dítěti jsou dobře dostupná, adekvátně vybavená a nejsou pro dítě stigmatizující;

7.2. prostředí je koncipované tak, aby dítěti zajistilo bezpečí a soukromí i pocit běžného, nestigmatizujícího prostředí.

Východiska:

*Doporučení Rady Evropy k justici přátelské dětem,
Úmluva o právech dítěte.*

8. Služba usiluje o minimalizaci rizika retraumatizace dítěte

Systém ochrany má nastavena pravidla a postupy předcházející retraumatizaci a sekundární viktimizaci dítěte.

Kritéria plnění standardu:

8.1. veškerá spolupráce je koncipována tak, aby bylo primárně zajištěno bezpečí pro dítě a minimalizována rizika jeho traumatizace nebo retraumatizace;

8.2. dítěti je zajištěna ochrana a bezpečí před osobou která se dopouští násilí, je vyloučené náhodné či nechtěné setkání;

8.3. všichni pracovníci a pracovníce dbají na předvídatelnost dění v průběhu péče o dítě, informování dítěte o jejím průběhu i o dobrovolné zapojování dítěte do řešení situace;

8.4. všechny konzultace a rozhovory s dítětem jsou vedeny zásadně nekonfrontačně a dítě není nuceno k vyjadřování názorů a postojů;

8.5. dítě není nuceno do setkání, na která není připraveno;

8.6. dítě není zbytečně vystavováno informacím, které mohou traumatizujícím způsobem vyvolat silné emoce, případně způsobit vysokou úroveň aktivace centrální nervové soustavy. Informace jsou dítěti předávány zvláště citlivým způsobem.

Východiska:

*Úmluva o právech dítěte,
Doporučení Rady Evropy k justici přátelské dětem,
Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů.*